

UCHWAŁA NR 301.XXIII.2019

RADY MIASTA CZĘSTOCHOWY

z dnia 19 grudnia 2019 r.

w sprawie Miejskiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych Miasta Częstochowy na rok 2020

Na podstawie art. 4¹ ust. 1, ust. 2 i ust. 5 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (j.t. Dz. U. z 2018 r. poz. 2137 z późn. zm.) oraz art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (jt. Dz. U. z 2019 r., poz. 506 z późn. zm.)

**Rada Miasta Częstochowy
uchwala:**

§ 1. Przyjmuje się Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych Miasta Częstochowy na rok 2020, który stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Częstochowy.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Miasta
Częstochowy

Zbigniew Niesmaczny

Załącznik do uchwały Nr 301.XXIII.2019

Rady Miasta Częstochowy

z dnia 19 grudnia 2019 r.

**CZĘSTO
CZUWA**

Miejska Komisja Rozwiązywania
Problemów Alkoholowych
w Częstochowie

**MIEJSKI PROGRAM
PROFILAKTYKI I ROZWIĄZYWANIA
PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH
MIASTA CZĘSTOCHOWY
NA ROK 2020**

CZĘSTOCHOWA 2020

SPIS TREŚCI

str.

WPROWADZENIE	3
I. PODSTAWY PRAWNE PROGRAMU.....	4
II. DIAGNOZA PROBLEMU ALKOHOLIZMU W MIEŚCIE	4
1. Rynek napojów alkoholowych w mieście.....	4
2. Działalność Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.....	6
3. Pomoc terapeutyczna i rehabilitacyjna	7
4. Pomoc społeczna oraz reintegracja społeczno-zawodowa	8
5. Działalność Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.....	11
6. Działalność podejmowana przez Policję, Straż Miejską i Sąd Rejonowy.....	12
7. Działalność profilaktyczna.....	14
8. Wyniki badań społecznych.....	18
9. Zdiagnozowane problemy i potrzeby.....	23
III. ADRESACI PROGRAMU	23
IV. CELE, PRIORYTETY I ZADANIA PROGRAMU	24
1. Cel strategiczny.....	24
2. Cele operacyjne.....	24
3. Priorytety.....	24
4. Zadania.....	24
V. REALIZACJA PROGRAMU I ŹRÓDŁA JEGO FINANSOWANIA	32
1. Realizator Programu.....	32
2. Współrealizatorzy Programu i partnerzy.....	32
3. Źródła finansowania Programu.....	33
4. Monitoring Programu i sprawozdawczość.....	33
V. ZASADY WYNAGRADZANIA CZŁONKÓW MKRPA.....	33
SPIS TABEL I WYKRESÓW	34

WPROWADZENIE

Nadużywanie alkoholu oraz wynikające z tego konsekwencje stanowią ważny problem społeczny. Prowadzenie działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz integracji społecznej osób uzależnionych od alkoholu należy do zadań własnych gminy, zgodnie z art. 4¹ ust. 1 ustawy z dn. 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Zadania te obejmują w szczególności:

- zwiększanie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu;
- udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe, pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie;
- prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych, a także działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych;
- wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych, służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych;
- podejmowanie interwencji w związku z naruszeniem przepisów określonych w art. 13¹ i art. 15 ustawy oraz występowanie przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego;
- wspieranie zatrudnienia socjalnego poprzez organizowanie i finansowanie centrów integracji społecznej.

Realizacja ww. zadań jest prowadzona w postaci gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, który na mocy ustawy gmina ma obowiązek corocznie uchwalać. Stanowi on część strategii rozwiązywania problemów społecznych i uwzględnia cele operacyjne dotyczące profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych określone w Narodowym Programie Zdrowia.

Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Częstochowie na rok 2020 (zwany dalej Programem) wyznacza obszary, w jakich będą podejmowane działania mające na celu ograniczenie negatywnych skutków zdrowotnych, społecznych i zaburzeń życia rodzinnego, wynikających ze spożywania alkoholu przez mieszkańców miasta Częstochowy, a także zredukowanie zjawiska picia alkoholu i podejmowania innych zachowań ryzykownych przez dzieci i młodzież.

I. PODSTAWY PRAWNE PROGRAMU

Dokument stanowi część „Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Częstochowy na lata 2014-2020”. Na jego treść mają wpływ następujące akty prawne:

- ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi,
- Narodowy Program Zdrowia na lata 2016-2020 z dnia 4 sierpnia 2016 r.,
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,
- ustawa z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym,
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii,
- ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym,
- ustawa z dnia 29 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych,
- ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym,
- ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej,
- ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,

II. DIAGNOZA PROBLEMU ALKOHOLIZMU W MIEŚCIE

Podczas tworzenia Programu na rok 2020 zostały wykorzystane informacje przekazane przez podmioty podejmujące na terenie miasta działania z zakresu przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie. Należą do nich m.in.: Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Ośrodek Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi, placówki leczenia uzależnień (Jurajskie Centrum Leczenia Uzależnień i Usług Społecznych, Centrum Terapii), Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, centra integracji społecznej, Częstochowskie Centrum Interwencji Kryzysowej, placówki wspierające osoby bezdomne dotknięte problemem uzależnień, Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, Komenda Miejska Policji, Straż Miejska, Sąd Rejonowy, placówki opiekuńczo-wychowawcze i placówki wsparcia dziennego oraz organizacje pozarządowe, w tym stowarzyszenia i kluby abstynenckie. Wykorzystano także raporty z badań społecznych dotyczących używania alkoholu i środków psychoaktywnych przez młodzież szkolną, przeprowadzonych na terenie Częstochowy.

1. Rynek napojów alkoholowych w mieście

Poniższa tabela przedstawia dane szczegółowe na temat rynku napojów alkoholowych w mieście.

Tabela 1. Wybrane dane dotyczące rynku napojów alkoholowych w mieście w latach 2014-2019

stan na koniec października:		2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.
limit punktów sprzedaży napojów alkoholowych zawierających powyżej 4,5% do 18% alkoholu (z wyjątkiem piwa) i powyżej 18% alkoholu uchwalony przez Radę Miasta		900	950	950	950	X	X
w tym:	sklepy	500	550	550	550	X	X

	punkty gastronomiczne		400	400	400	400	X	X	
maksymalna liczba zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych na terenie miasta (uchwała nr 783.LIV.2018 z 25.04.2018 r.*			X	X	X	X	2600	2600	
w tym:	zawierających do 4,5% alkoholu oraz piwa przeznaczonych do spożycia poza miejscem sprzedaży (sklepy)		X	X	X	X	550	550	
	zawierających powyżej 4,5% do 18% alkoholu (z wyjątkiem piwa) przeznaczonych do spożycia poza miejscem sprzedaży (sklepy)		X	X	X	X	500	500	
	zawierających powyżej 18% alkoholu przeznaczonych do spożycia poza miejscem sprzedaży (sklepy)		X	X	X	X	500	500	
	zawierających do 4,5% alkoholu oraz piwa przeznaczonych do spożycia w miejscu sprzedaży (lokale gastronomiczne)		X	X	X	X	350	350	
	zawierających powyżej 4,5% do 18% alkoholu (z wyjątkiem piwa) przeznaczonych do spożycia w miejscu sprzedaży (lokale gastronomiczne)		X	X	X	X	350	350	
	zawierających powyżej 18% alkoholu przeznaczonych do spożycia w miejscu sprzedaży (lokale gastronomiczne)		X	X	X	X	350	350	
liczba punktów sprzedaży napojów alkoholowych zawierających do 4,5% alkoholu oraz piwa, powyżej 4,5% do 18% alkoholu (z wyjątkiem piwa) lub powyżej 18% alkoholu			794	777	755	733	700	687	
w tym:	przeznaczonych do spożycia poza miejscem sprzedaży (sklepy)		556	547	524	500	478	470	
	przeznaczonych do spożycia w miejscu sprzedaży (lokale gastronomiczne)		238	230	231	233	222	217	
liczba ważnych zezwoleń uprawniających do sprzedaży napojów alkoholowych			2053	2029	1966	1907	1833	1811	
w tym:	przeznaczonych do spożycia poza miejscem sprzedaży (sklepy)	w tym:	zawierających do 4,5% alkoholu oraz piwa	1484	1479	1421	1367	1312	1297
			zawierających powyżej 4,5% do 18% alkoholu (z wyjątkiem piwa)						
			zawierających powyżej 18% alkoholu						
	przeznaczonych do spożycia w miejscu sprzedaży (lokale gastronomiczne)	w tym:	zawierających do 4,5% alkoholu oraz piwa	569	550	545	540	521	514
			zawierających powyżej 4,5% do 18% alkoholu (z wyjątkiem piwa)						
			zawierających powyżej 18% alkoholu						
liczba placówek posiadających zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych zawierających powyżej 4,5% do 18% alkoholu (z wyjątkiem piwa) lub powyżej 18% alkoholu			676	679	656	646	626	623	
w tym:	poza miejscem sprzedaży (sklepy)		488	497	479	464	450	448	
	w miejscu sprzedaży (lokale gastronomiczne)		188	182	177	182	176	175	
liczba decyzji podjętych w sprawie cofnięcia i wygaśnięcia zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych			466	448	292	329	263	235	
w tym:	w sprawie cofnięcia zezwolenia		4	2	2	1	2	2	
	w sprawie wygaśnięcia zezwolenia		462	446	290	328	261	233	

* na skutek nowelizacji ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi Rada Miasta podjęła uchwałę określającą maksymalne liczby poszczególnych rodzajów zezwoleń

Źródło danych: Urząd Miasta Częstochowy.

W okresie od 1.01.2019 r. do 31.10.2019 r. pracownicy Wydziału Funduszy Europejskich i Rozwoju Urzędu Miasta Częstochowy przeprowadzili 14 kontroli punktów sprzedaży napojów alkoholowych w zakresie przestrzegania zasad i warunków korzystania z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych natomiast członkowie Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych do dnia 31.10.br. przeprowadzili 31 takich kontroli.

2. Działalność Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Częstochowie (MKRPA) udziela pomocy osobom z problemem alkoholowym i ich rodzinom poprzez motywowanie osób nadużywających alkoholu do podjęcia leczenia, podejmowanie czynności zmierzających do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby podejrzananej o uzależnienie od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie lecznictwa odwykowego, a także prowadzi ewidencję osób uzależnionych i inicjuje działania związane z profilaktyką uzależnień. Dane szczegółowe na temat jej działalności przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2. Działalność Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w latach 2014-2019

stan na koniec października:		2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.
liczba otrzymanych przez MKRPA wniosków w sprawie objęcia osób podejrzanych o nadużywanie alkoholu leczeniem odwykowym (liczba kobiet i mężczyzn)		348 (86 i 262)	317 (59 i 258)	268 (52 i 216)	227 (53 i 174)	202 (47 i 155)	196 (45 i 151)
liczba spraw rozpatrzonych przez Zespół ds. lecznictwa (liczba posiedzeń)		1107 (50)	938 (51)	789 (45)	648 (38)	827 (44)	908 (42)
liczba spraw zakończonych podjęciem przez osobę decyzji o dobrowolnym poddaniu się leczeniu odwykowemu (po rozmowach motywujących przeprowadzonych przez MKRPA)		3	18	16	15	10	19
liczba osób, które są w trakcie leczenia podjętego po rozmowach motywujących przeprowadzonych przez MKRPA		brak danych	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych	57
liczba osób skierowanych przez MKRPA na badanie przez biegłych sądowych w celu wydania opinii		320	309	301	220	182	165
liczba opinii biegłych sądowych stwierdzających u zgłoszonej osoby uzależnienie od alkoholu		346	296	288	206	166	148
liczba opinii biegłych nie stwierdzających u zgłoszonej osoby uzależnienie od alkoholu		32	13	13	14	11	4
liczba wniosków skierowanych przez MKRPA do sądu o zobowiązanie do podjęcia leczenia odwykowego		374	248	244	180	135	116
w tym:	liczba wniosków skierowanych do sądu bez opinii biegłego sądowego	2	0	17	1	5	13
liczba spraw zawieszonych		74	59	45	59	61	54

Źródło danych: Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Częstochowie

3. Pomoc terapeutyczna i rehabilitacyjna

Pomoc terapeutyczną i rehabilitacyjną osobom uzależnionym od alkoholu w mieście świadczą:

- Ośrodek Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie (ul. Gen Władysława Sikorskiego 78),
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Ośrodek Terapii Uzależnień w Parzymiechach (ul. Częstochowska 1),
- Jurajskie Centrum Leczenia Uzależnień i Usług Społecznych w Częstochowie (ul. 1 Maja 25; placówka zamiejscowa Niepublicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej Ośrodka Terapii Uzależnień w Parzymiechach),
- Centrum Terapii w Częstochowie (ul. Norberta Barlickiego 2).

Dane szczegółowe na temat liczby osób objętych wsparciem przez ww. placówki przedstawia poniższa tabela.

Tabela 3. Działalność placówek leczenia uzależnień w latach 2014-2019

stan na koniec października:	2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.
Ośrodek Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie						
liczba osób dorosłych przebywających w placówce	5681	6590	6741	4448	4741	4331
liczba osób nieletnich przebywających w placówce	5	6	11	4	7	8
Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Ośrodek Terapii Uzależnień w Parzymiechach						
liczba osób leczonych w placówce	136	151	170	136	182	159
Jurajskie Centrum Leczenia Uzależnień i Usług Społecznych w Częstochowie (dawny Ośrodek Terapii Uzależnień)						
liczba porad specjalistycznych udzielonych w placówce	5374	6663	7619	12935	15627	13909
liczba osób dorosłych leczonych w pogłębionym programie terapii	187	174	321	346	307	136
liczba osób nieletnich leczonych w pogłębionym programie terapii	0	0	0	0	0	0
Centrum Terapii w Częstochowie						
liczba porad udzielonych w placówkach	8104	8115	11621	12595	12659	8373*
liczba pacjentów	797	845	902	820	889	754*

*zmniejszona liczba porad i pacjentów spowodowana jest zmniejszonym kontraktem z Narodowym Funduszem Zdrowia

Źródło danych: Ośrodek Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie, Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Ośrodek Terapii Uzależnień w Parzymiechach, Jurajskie Centrum Leczenia Uzależnień i Usług Społecznych w Częstochowie, Centrum Terapii w Częstochowie

W roku 2019 zmniejszyła się liczba osób dorosłych przebywających w Ośrodku Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie (OPOPA). Jedną z form udzielanej im pomocy były rozmowy na temat szkodliwego wpływu alkoholu na organizm człowieka i innych konsekwencji jego spożywania oraz rozmowy motywujące do podjęcia leczenia odwykowego. Osoby stosujące przemoc w rodzinie kierowane były do udziału w programie korekcyjno-edukacyjnym pn. „Nie krzywdzę”. Do końca października 2019 roku przeprowadzono trzy edycje programu, w których wzięło udział łącznie 45 osób. Pierwsza i druga edycja programu realizowana była w warunkach wolnościowych w OPOPA a trzecia w Areszcie Śledczym w Częstochowie Oddział Zewnętrzny w Wąsoszcu. Aktualnie prowadzona jest czwarta edycja programu w Areszcie Śledczym w Częstochowie.

W 2019 roku OPOPA zrealizował dwie edycje programu psychologiczno-terapeutycznego dla sprawców przemocy w rodzinie, w którym wzięło udział 10 uczestników.

Na oddziale dziennym Centrum Terapii realizowany był podstawowy program terapii, obejmujący zajęcia organizowane codziennie, przez 8 tygodni. W poradni Centrum harmonogram i czas trwania terapii uzależniony był od potrzeb jego uczestników. Po ukończeniu programu podstawowego i programu pogłębionego pacjenci mogą brać udział w zajęciach rozwoju osobistego oraz w spotkaniach grupy wsparcia.

Osoby uzależnione mogą otrzymać wsparcie w funkcjonujących na terenie miasta stowarzyszeniach i klubach abstynenckich, innych podmiotach, które podejmują działania informacyjne (prelekcje, pogadanki itp.) i profilaktyczne (spotkania grup wsparcia, zajęcia edukacyjne dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym, konsultacje indywidualne, poradnictwo) oraz oferują wsparcie socjalne. Do podmiotów tych należą m.in.:

- Stowarzyszenie Abstynenckie „Północ” (ul. Bronisława Czecha 21),
- Stowarzyszenie Wzajemnej Pomocy „Rozsądek” (ul. Księżycowa 12),
- Klub Abstynenta „Wytrwałość” (ul. Jerzego Waszyngtona 39),
- Stowarzyszenie Klub Abstynenta „Ostoja” (ul. Gen. Władysława Sikorskiego 78),
- Klub Abstynencki „Droga do wolności” przy Fundacji Chrześcijańskiej „Adullam” (ul. Krakowska 34),
- Chrześcijańskie Stowarzyszenie Dobroczynne „Jozue” (ul. Józefa Gaczkowskiego 15a),
- Częstochowskie Towarzystwo Profilaktyki Społecznej (ul. Tadeusza Rejtana 7),
- Częstochowskie Towarzystwo Rodzin i Przyjaciół Dzieci Uzależnionych "POWRÓT z U", Oddział Wojewódzki w Częstochowie (ul. Wiolinowa 1),
- Częstochowskie Stowarzyszenie ETOH (Aleja Pokoju 12),
- Stowarzyszenie MONAR (ul. Ogrodowa 66),
- Polskie Stowarzyszenie Pedagogów i Psychologów „Macierz” (ul. Feliksa Nowowiejskiego 3), prowadzące Ośrodek Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przepęstwem (przy Alei Pokoju 12).

4. Pomoc społeczna oraz reintegracja społeczno-zawodowa

Pomocy społecznej oraz wsparcia w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej dla osób dotkniętych i zagrożonych alkoholizmem oraz towarzyszącą mu niejednokrotnie przemocą udzielają:

- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie (ul. Polskiej Organizacji Wojskowej 2),
- Częstochowskie Centrum Interwencji Kryzysowej (ul. Tadeusza Rejtana 7b),
- Samorządowy Zakład Budżetowy Centrum Integracji Społecznej w Częstochowie (ul. Legionów 50a),
- Centrum Integracji Społecznej Fundacji Integracji Społecznej Feniks (ul. Legionów 21),
- Centrum Integracji Społecznej przy Stowarzyszeniu Pomocy Potrzebującym „Podaj Dalej” (ul. Bolesława Limanowskiego 45),
- Powiatowo-Miejskie Centrum Integracji Społecznej „JOZUE” (ul. Józefa Gaczkowskiego 15A).
- placówki wspierające osoby bezdomne dotknięte problemem uzależnień.

Osobom i rodzinom zagrożonym i dotkniętym alkoholizmem Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej (MOPS) świadczy, w oparciu o kontrakt socjalny, pracę socjalną, a w razie potrzeby przyznaje świadczenie w postaci zasiłku. Osoby zmagające się z tym problemem, kierowane są do MKRPA lub ośrodków terapii uzależnień na terenie miasta, natomiast osoby, które odbyły leczenie, do jednego z funkcjonujących w mieście centrów integracji społecznej. Pracownicy socjalni współpracują również z placówkami leczenia uzależnień i współuzależnień, poradniami zdrowia psychicznego, sądami, kuratorami sądowymi, Komendą Miejską Policji i Strażą Miejską w Częstochowie, a także z placówkami oświatowymi i wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży.

Od 01.01.2019 r. w strukturze organizacyjnej MOPS funkcjonują 2 nowo utworzone Zespoły ds. Pracy Socjalnej, które prowadzą również metodyczne działania nakierowane na rodziny dotknięte problemem alkoholowym. Wspomagają proces powrotu osób uzależnionych do życia w rodzinie oraz wskazują drogi i sposoby wyjścia z sytuacji kryzysowej.

W strukturach MOPS działa również Sekcja ds. Przeciwdziałania Bezdomności wspierająca osoby dotknięte problemem bezdomności, w tym osoby, u których zdiagnozowano uzależnienie od alkoholu. W latach 2018-2019 objęła ona pomocą odpowiednio 485 i 476 (stan na 31.10.2019 r.) osób bezdomnych, w tym odpowiednio 196 i 203 osoby z problemem alkoholowym.

Bezdomność i uzależnienia nie dają szansy na normalne życie, a zerwanie z nałogiem w przypadku osób pozostających bez dachu nad głową jest szczególnie trudne. Niezwykle istotne są zatem działania podmiotów wspierających te osoby, uwzględniające profilaktykę i wczesne rozpoznawanie problemów alkoholowych oraz motywowanie do zaprzestania zachowań ryzykownych (picia alkoholu, używania narkotyków i dopalaczy).

W Częstochowie osoby bezdomne zagrożone i dotknięte problemami uzależnień od środków psychoaktywnych obejmowane są wsparciem m.in. w formie programów i działań profilaktycznych, interwencyjno-pomocowych oraz readaptacji społecznej. Są one realizowane przez placówki działające w mieście lub w jego sąsiedztwie. Należą do nich:

- Schronisko „Adullam” w Częstochowie (ul. Legionów 50a, ul. Krakowska 34),
- Schronisko dla kobiet OAZA w Częstochowie (ul. Stanisława Staszica 5),
- Schronisko dla bezdomnych im. Św. Brata Alberta w Częstochowie (dla rodzin; ul. Krakowska 80/2),
- Schronisko dla bezdomnych im. Św. Brata Alberta w Częstochowie (dla mężczyzn; ul. Krakowska 80/2),
- Schronisko dla bezdomnych w Mariance Rędzińskiej (ul. Srebrna 25),
- Schronisko dla bezdomnych w Lubojence (ul. Prosta 99),
- Ogrzewalnia Miejska w Częstochowie (ul. Gen Władysława Sikorskiego 78a).

W 2019 roku program interwencyjno-pomocowy oraz readaptacji społecznej realizowany był w czterech podmiotach, tj.: Fundacji Chrześcijańskiej „Adullam”, Stowarzyszeniu Wzajemnej Pomocy „Agape”, Caritas Archidiecezji Częstochowskiej, Niepublicznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej Ośrodka Terapii Uzależnień w Parzymiechach.

Ważną rolę w ograniczaniu przemocy w rodzinie pełni Częstochowskie Centrum Interwencji Kryzysowej (dalej: CCIK). Podejmuje ono w środowisku lokalnym działania obejmujące m.in.: świadczenie poradnictwa rodzinnego, psychologicznego, pedagogicznego i prawnego oraz usług mediatora. CCIK udziela schronienia w hostelu osobom dotkniętym przemocą w celu ich odizolowania od stosujących przemoc oraz w innych sytuacjach kryzysowych. Centrum prowadzi grupy wsparcia dla kobiet dotkniętych przemocą, współpracuje z pracownikami socjalnymi i asystentami rodziny, udostępniania ulotki i broszury na temat przemocy w rodzinie, prowadzi zajęcia psychoedukacyjne dla dzieci oraz dla młodzieży z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz profilaktyki uzależnień od alkoholu i substancji psychoaktywnych.

W 2018 roku ze wsparcia w ramach Centrum skorzystało 447 osób, a do końca października 2019 roku 445 osób, w tym odpowiednio 72 osoby i 126 osób z problemem alkoholowym.

Poniższe tabele zawierają dane szczegółowe na temat liczby osób objętych wsparciem przez MOPS i CCIK.

Tabela 4. Działalność MOPS w latach 2014-2019

stan na koniec października:	2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.
liczba rodzin (liczba osób w rodzinach) objętych przez MOPS wsparciem z powodu alkoholizmu	262 (379)	234 (333)	143 (194)	175 (231)	198 (228)	258 (286)
liczba rodzin (liczba osób w rodzinach) objętych przez MOPS wsparciem z powodu narkomanii	14 (19)	21 (34)	10 (15)	11 (13)	13 (19)	17 (22)
liczba rodzin (liczba osób w rodzinach) objętych przez MOPS wsparciem z powodu przemocy w rodzinie	23 (57)	28 (76)	16 (40)	18 (55)	8 (13)	3 (6)

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie

Tabela 5. Działalność CCIK w latach 2014-2019

stan na koniec października:	2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.
liczba osób z problemem alkoholowym korzystających ze wsparcia placówki (w tym: liczba kobiet, mężczyzn i dzieci)	91 (67, 13 i 11)	103 (63, 18 i 22)	92 (63, 19, 10)	95 (69, 16, 10)	72 (46, 16, 10)	126 (84, 25,17)
liczba osób z problemem alkoholowym, które skorzystały ze schronienia w hostelu (w tym: liczba kobiet, mężczyzn i dzieci)	47 (21, 2 i 24)	30 (13, 1 i 16)	18 (9, 0, 9)	25 (15, 0, 10)	21 (9, 0, 12)	34 (19, 3,12)

Źródło danych: Częstochowskie Centrum Interwencji Kryzysowej w Częstochowie

Funkcjonujące w obszarze wspierania zatrudnienia socjalnego osób uzależnionych oraz zagrożonych uzależnieniami i wykluczeniem społecznym, centra integracji społecznej podejmują następujące działania z zakresu reintegracji społecznej i zawodowej:

- umożliwianie osobom uzależnionym podjęcia pracy w ramach indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego,
- organizowanie szkoleń z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinach z problemem alkoholowym,
- zapewnienie profesjonalnej pomocy interwencyjnej,
- prowadzenie zajęć terapeutyczno-edukacyjnych dotyczących podstawowych zasad trzeźwego życia, budowania zdrowych relacji ze społecznością, wzmacniania poczucia własnej wartości,
- udzielanie pomocy psychologicznej rodzinom z problemami alkoholowymi,
- organizowanie spotkań okolicznościowych w celu integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Samorządowy zakład budżetowy Centrum Integracji Społecznej, w okresie od 01.01.2019 r. do 31.10.2019 r. udzielił pomocy 139 osobom, z których 91 w chwili obecnej nadal realizuje Indywidualny Program Zatrudnienia Socjalnego. Pomoc dotyczyła nie tylko reintegracji społecznej i zawodowej, ale również działań z zakresu profilaktyki uzależnień. W ramach własnego programu reintegracji społecznej, zostały przeprowadzone cykliczne zajęcia edukacyjne. Około 30% osób bezpośrednio dotknięta jest problemem alkoholowym (w 33 przypadkach wynika to z zapisów wskazanych w skierowaniach do CIS, pozostała ilość szacowana jest na podstawie obserwacji). Niemożliwa do określenia jest natomiast liczba osób współuzależnionych i osób będących dorosłymi dziećmi alkoholików. Natomiast Centrum Integracji Społecznej przy Fundacji „Feniks” udzieliło pomocy odpowiednio 120 i 85 osobom. Około 7,3 % z nich stanowiły osoby uzależnione od alkoholu.

Centrum Integracji Społecznej przy Stowarzyszeniu Pomocy Potrzebującym „Podaj Dalej” w okresie od 01.07.2018 r. do 31.12.2018 r. udzieliło pomocy 16 osobom a w okresie od 01.01.2019 r. do 31.10.2019 r. - 44 osobom. Kadra CIS „Podaj Dalej” prowadzi cykliczne cotygodniowe spotkania edukacyjne z zakresu profilaktyki uzależnień, gospodarowania budżetem domowym i samozatrudnienia. Organizowane są również pokazy filmów profilaktycznych.

Powiatowo-Miejskie Centrum Integracji Społecznej JOZUE do 31.10.2019 r. udzieliło pomocy 11 osobom. Wśród nich 3 osoby (27%) wykazywały problem alkoholowy, 1 osoba uzależnienie od środków przeciwbólowych. Osoby te otrzymały wsparcie terapeutyczne oraz możliwość uczestnictwa w spotkaniach grupy AA Emmanuel.

5. Działalność Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie

W skład Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na terenie miasta Częstochowy wchodzi 22 osoby, które reprezentują podmioty zajmujące się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, m. in. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Ośrodek Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi, Policję, Prokuraturę i Sąd. Działania podejmowane przez Zespół obejmują w szczególności:

- prowadzenie procedury „Niebieskie Karty” (na koniec października 2018 r. i 2019 r. ich liczba wyniosła odpowiednio 351 i 293 osoby),
- składanie do Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych wniosków o zastosowanie leczenia odwykowego względem osoby podejrzewanej o uzależnienie od alkoholu (na koniec października 2018 r. i 2019 r. złożono odpowiednio 53 i 43 takie wnioski),
- kierowanie osób stosujących przemoc w rodzinie do udziału w zajęciach korekcyjno-edukacyjnych,
- współpraca z dzielnicowymi z częstochowskich komisariatów Policji, pracownikami socjalnymi, asystentami rodziny, kuratorami sądowymi oraz członkami Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, w ramach prac grup roboczych,
- udział w kampaniach i konferencjach dotyczących problemu przemocy w rodzinie (w 2019 r. łącznie 6 imprez),
- współpraca i interdyscyplinarność w podejmowaniu działań z instytucjami zajmującymi się problemem przemocy w rodzinie,
- udział w spotkaniach partnerskich w ramach Porozumienia „Częstochowa – mówimy NIE uzależnieniom i przemocy” i podejmowanie ważnych wspólnych inicjatyw o zasięgu lokalnym.

Sekcja Pomocy Specjalistycznej dla Rodzin Zagrożonych Przemocą Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Częstochowie realizowała następujące działania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie:

- interwencyjne w sytuacji zagrożenia zdrowia i życia osób doświadczających przemocy w rodzinie,
- praca socjalna oraz zakładanie Niebieskich Kart na skutek interwencji podejmowanych przez pracowników socjalnych,
- konsultacje telefoniczne i osobiste dotyczące rozwiązań problemu przemocy w rodzinie,
- terapia krótkoterminowa w nurcie terapii skoncentrowanej na rozwiązaniach dla osób doświadczających przemocy w rodzinie, osób stosujących przemoc w rodzinie oraz osób w kryzysie (do 31.10.2019 r. uczestniczyło w niej 14 osób).

6. Działalność podejmowana przez Policję, Straż Miejską i Sąd Rejonowy

Z informacji pozyskanych z Komendy Miejskiej Policji w Częstochowie (KMP) wynika, że problem alkoholizmu w mieście występuje najczęściej w rodzinach, w których małżonkowie pozostają bez pracy i utrzymują się z pomocy społecznej, w rodzinach, w których dochodzi do konfliktów między mężem i żoną lub innymi jej członkami oraz w rodzinach, których członkowie pozostają w konflikcie z prawem. Nadużywanie alkoholu przez jednego lub obojga małżonków przyczynia się do rozpadu rodziny, prowadzi do demoralizacji dzieci i przemocy domowej.

Problemem jest również naruszanie zakazu spożywania alkoholu w miejscach publicznych. W celu ograniczenia tego zjawiska funkcjonariusze policji i Straży Miejskiej w Częstochowie (SM) stale patrolują okolice placówek handlowych i lokali gastronomicznych.

Według stanu na koniec października, w latach 2018-2019 strażnicy miejscy w ramach podejmowanych działań przeprowadzili:

- odpowiednio 5732 i 6042 kontrole w rejonach punktów sprzedaży alkoholu w zakresie przestrzegania porządku publicznego,
- odpowiednio 3530 i 3320 kontroli miejsc przebywania osób bezdomnych,
- 2758 i 3232 kontrole miejsc częstego przebywania dzieci i młodzieży pod kątem spożywania alkoholu lub narkotyków.

Ponadto w ramach działań profilaktyczno-edukacyjnych SM przeprowadziła 49 spotkań w szkołach różnego typu, ośrodkach szkolno-wychowawczych i opieki pozaszkolnej, w których wzięło udział 3024 dzieci i młodzieży oraz jedno spotkanie z seniorami (21 uczestników). Zajęcia miały formę prelekcji, znalazły się wśród nich m.in. „Nie reagujesz – akceptujesz. Przemoc i używki psychoaktywne”, „Alkohol i inne używki drogą donikąd”, „Zachowania ryzykowne i niebezpieczne u dzieci i młodzieży”, „Pułapki uzależnień – alkohol, niktyna, narkotyki”, „NSP (Nowe Substancje Psychoaktywne). Co warto wiedzieć”. Przeprowadzono także 590 godziny zajęć rekreacyjno-sportowych w ramach profilaktyki poprzez sport, 120 godzin konsultacji dla rodziców dzieci zagrożonych patologizacją zachowań oraz 36 godzin działań korekcyjno-terapeutycznych kierowanych do dzieci, mających na celu zapewnienie trwałego zwiększenia poczucia dobrostanu i redukcję zagrożeń patologiami i wykluczeniem społecznym poprzez podniesienie umiejętności społecznych.

Działania w tym obszarze podejmuje również Sąd Rejonowy w Częstochowie (SR). Według stanu na koniec października 2019 roku, wydziały rodzinne i nieletnich wobec 220 osób wydały postanowienia o zobowiązaniu do poddania się leczeniu odwykowemu, w tym w przypadku 145 osób w placówkach niestacjonarnych, a w przypadku 75 osób w placówkach stacjonarnych (na koniec października 2019 roku na umieszczenie w stacjonarnych placówkach leczenia uzależnień oczekiwało 117 osób).

Przedstawiciele Zespołów Kuratorów Zawodowych prowadzą także edukację i rozmowy na temat szkodliwości picia alkoholu we wszystkich grupach wiekowych, mobilizują do kontynuowania podjętego leczenia i utrzymywania abstynencji oraz współpracują z placówkami pomocy społecznej, policją, prokuraturą i poradniami leczenia uzależnień w zakresie wspierania rodziny i przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Poniższa tabela zawiera dane szczegółowe na temat działań podejmowanych w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie przez Komendę Miejską Policji, Straż Miejską i Sąd Rejonowy w Częstochowie.

Tabela 6. Działania podejmowane w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie przez KMP, SM i SR w latach 2014-2019

stan na koniec października:		2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.
Komenda Miejska Policji w Częstochowie							
liczba przestępstw popełnionych pod wpływem alkoholu (w tym przez osoby nieletnie)		1200 (19)	670 (5)	983 (3)	822	814	734 (10)
liczba ujawnionych wykroczeń	w związku z sprzedażą lub podawaniem napojów alkoholowych w wypadkach, kiedy jest to zabronione	6177	3212	4730	10167	9527	5710
liczba sporządzonych wniosków		6	65	70	70	40	63
liczba nałożonych mandatów		3818	2228	2665	7257	3875	1629
liczba interwencji w ramach procedury „Niebieskie Karty”		906	166	482	386	434	449
liczba założonych „Niebieskich Kart”		906	511	482	386	434	449
Straż Miejska w Częstochowie							
liczba osób będących pod wpływem alkoholu, zatrzymanych na gorącym uczynku lub bezpośrednio po dokonaniu przestępstwa (w tym liczba osób nieletnich)		58 (5)	75 (6)	65	46	44	36
liczba podjętych interwencji	w związku z nieprzestrzeganiem zakazu spożywania alkoholu w miejscach publicznych	9574	9334	7626	7220	7002	4121
liczba nałożonych mandatów		3413	3157	2670	1877	1960	1624
liczba punktów sprzedaży alkoholu, w których ujawniono sprzedaż alkoholu nieletnim i osobom nietrzeźwym		2	1	0	2	0	1
liczba punktów sprzedaży alkoholu, w których ujawniono sprzedaż alkoholu bez zezwolenia		1	0	1	0	0	2
Sąd Rejonowy w Częstochowie							
liczba wniosków złożonych przez kuratorów zawodowych do MKRPA o objęcie osób podejrzanych o nadużywanie alkoholu leczeniem odwykowym		34	43	27	19	20	20

Źródło danych: Komenda Miejska Policji, Straż Miejska i Sąd Rejonowy w Częstochowie

7. Działalność profilaktyczna

Istotną rolę w rozwiązywaniu problemów alkoholowych odgrywa działalność profilaktyczna. W jej ramach Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Częstochowy we współpracy z Miejską Komisją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz innymi podmiotami działającymi w tym obszarze (w tym z organizacjami pozarządowymi) organizuje lub współorganizuje wiele przedsięwzięć profilaktycznych kierowanych zarówno do dzieci i młodzieży, jak i dorosłych mieszkańców miasta. W roku 2019 były to:

- 1) zajęcia dla dzieci i młodzieży w 18 funkcjonujących w mieście placówkach wsparcia dziennego (rocznie uczęszcza do nich ok. 540 dzieci), których działalność ukierunkowana jest na rozwój wychowanków, a w szczególności na prowadzenie profilaktyki uzależnień, poszerzanie zainteresowań i uzdolnień poprzez zajęcia artystyczno-manualne, promowanie zdrowia i rozwój fizyczny poprzez zajęcia sportowo-ruchowe oraz gry zespołowe, dożywanie oraz przeciwdziałanie przestępczości nieletnich,
- 2) praca środowiskowa na rzecz dzieci i młodzieży z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym i uzależnieniami, np. „streetworking”, działalność podwórkowa,
- 3) program „Profilaktyka poprzez sport”, mający na celu zapobieganie uzależnieniom, promowanie zdrowego i aktywnego stylu życia oraz zagospodarowanie czasu wolnego dzieci i młodzieży,
- 4) w ramach projektu „Powstrzymaj pijanego kierowcę”:

- kampanie profilaktyczno-interwencyjne na rzecz Odpowiedzialnej Sprzedaży Alkoholu oraz ograniczenia rozmiarów zjawiska sprzedaży i podawania alkoholu nieletnim,
 - szkolenia dla sprzedawców, w sklepach, lokalach gastronomicznych i na stacjach paliw, diagnozujących zjawisko sprzedaży alkoholu niepełnoletniej młodzieży,
 - sonda uliczna „Zatrzymaj pijanego kierowcę” na rzecz przeciwdziałania nietrzeźwości kierowców,
 - działania dla kierowców, motocyklistów, rowerzystów oraz pieszych w ramach kampanii pn. „Bezpieczne drogi w Częstochowie,
- 5) program profilaktyczny „Bank Dobrych Praktyk”, rekomendowany przez PARPA dla wychowawców i pedagogów częstochowskich szkół podstawowych, którego celem głównym jest wzmocnienie w środowisku szkolnym czynników ochraniających uczennice i uczniów przejawiających zachowania agresywne,
 - 6) szkolenia warsztatowe dot. m. in. diagnozy i interwencji w kryzysie suicydalnym oraz doskonalenia kompetencji nauczycieli, wychowawców i pedagogów w celu zapobiegania samookaleczeniom i zamachom samobójczym dzieci i młodzieży,
 - 7) program profilaktyczny „Młodość bez Uzależnień”, mający m.in. na celu podniesienie wśród młodzieży poziomu wiedzy o konsekwencjach i zagrożeniach wynikających z używania środków psychoaktywnych, obejmujący m.in.:
 - konkurs na Małe Formy Teatralne „Młodość bez uzależnień” dla młodzieży ze szkół podstawowych, ponadpodstawowych oraz podopiecznych z placówek wsparcia dziennego,
 - spektakl profilaktyczny pt. „My, Dzieci z dworca ZOO” dla ok. 400 uczniów częstochowskich szkół ponadpodstawowych, wystawiany 5 marca 2019 r. w Miejskim Domu Kultury,
 - rekomendowany przez PARPA program profilaktyczno-wychowawczy „EPSILON” dla 82 oddziałów szóstych klas częstochowskich szkół podstawowych, realizowany od 25 marca do 19 czerwca 2019 r.,
 - działalność Małych Akademii Życia, funkcjonujących w 4 częstochowskich przedszkolach; w ramach Projektu działania oparte były na aktywnym uczestnictwie dzieci w zajęciach edukacyjnych, rekreacyjno-sportowych, artystycznych dostosowanych do indywidualnych potrzeb dzieci, sprzyjających nawiązywaniu kontaktów w grupach rówieśniczych oraz integrujących środowiska dziecięce,
 - działalność Młodzieżowych Akademii Życia, funkcjonujących w 26 częstochowskich szkołach podstawowych, realizujących projekt profilaktyczno-wychowawczy, polegający na prowadzeniu zajęć rozwijających zainteresowania i pasje dzieci i młodzieży, promujących aktywne, społecznie akceptowane formy spędzania wolnego czasu, wskazywaniu alternatywy dla zażywania środków psychoaktywnych oraz wzmocnieniu wiary we własne możliwości i kształtowaniu umiejętności kreowania własnej przyszłości, w oparciu o pozytywne wzorce,
 - 8) zorganizowanie wypoczynku letniego z programem profilaktycznym dla 180 dzieci z rodzin z problemem uzależnień; w ramach zadań zleconych dofinansowano trzy częstochowskie organizacje: Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddział Okręgowy, Rzymskokatolicką Parafię p.w. Św. Maksymiliana M. Kolbe oraz Komendę Hufca Związku Harcerstwa Polskiego,
 - 9) konferencja pn. „Co młody człowiek powinien wiedzieć o FASD”, dla młodzieży szkół ponadpodstawowych przeprowadzono wykład w zakresie ukazania spektrum negatywnych

skutków rozwojowych występujących u potomstwa matek pijących alkohol w okresie ciąży oraz wykład dotyczący wzmocnienia realnego poczucia własnej wartości,

10) „Częstochowskie Dni Profilaktyki”, w ramach których zrealizowano:

- 22 maja 2019 r. w Szkole Podstawowej nr 7 przedsięwzięcie wychowawczo-profilaktyczne „Na krawędzi”, poświęcone w I części wspomnieniom o polskim himalaistę Tomaszu Mackiewicz, część II stanowiły warsztaty prowadzone przez edukatorów i terapeutów nt. poczucia własnej wartości oraz wpływu na nasze zachowania ludzi, którymi się otaczamy,
- zajęcia promujące kreatywne spędzanie czasu wolnego oraz zdrowy tryb życia, które odbyły się 6 czerwca br. w Szkole Podstawowej nr 38; w zajęciach uczestniczyło ok. 100 osób,
- przedstawienie teatralne pt. „Czyż nie dobiega się koni?” dla ok. 370 uczniów częstochowskich szkół ponadpodstawowych, wystawiony 22 listopada br. w Teatrze im. Adama Mickiewicza,
- cykliczne spotkania przedstawicieli Partnerstwa Aktywności Lokalnej „Częstochowa – mówimy NIE uzależnieniom i przemocy”.

W ramach otwartych konkursów ofert zlecono organizacjom pozarządowym i innym podmiotom realizację zadań publicznych z zakresu przeciwdziałania patologiom społecznym.

W analizowanym okresie dotyczyły one m.in.:

- wspierania programów z zakresu przeciwdziałania patologiom społecznym, realizowanych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty,
- promowania wśród dzieci i młodzieży aktywnych form spędzania czasu wolnego oraz zdrowego stylu życia poprzez realizację projektów i programów profilaktycznych,
- organizacji pozalekcyjnych zajęć sportowych, jako elementu oddziaływań profilaktycznych,
- przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu poprzez wspieranie działań z zakresu integracji społecznej,
- wsparcia pracy środowiskowej na rzecz dzieci i młodzieży oraz osób dorosłych z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- wspierania działalności klubów wzajemnej pomocy i punktów konsultacyjnych dla osób z problemem alkoholowym i ich rodzin,
- wspierania działań wolontariatu w obszarze pomocy osobom i rodzinom dotkniętym patologiami społecznymi.

Działalność profilaktyczną prowadzą również: Punkt Konsultacyjny dla ofiar przemocy w rodzinie oraz osób z problemami uzależnień, Centrum Edukacyjno-Interwencyjne (dalej: Centrum) funkcjonujące w ramach Ośrodka Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie, a także Częstochowski Telefon Zaufania prowadzony przez Częstochowskie Towarzystwo Profilaktyki Społecznej. Działania podejmowane przez Centrum obejmowały m.in.:

- rozmowy motywujące do podjęcia leczenia odwykowego z osobami przebywającymi w Ośrodku Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie,
- rozmowy z osobami stosującymi przemoc w rodzinie, podczas których motywowano je do udziału w programie korekcyjno-edukacyjnym,
- konsultacje psychologiczne, pedagogiczne i prawne dla osób borykających się z problemami uzależnień, przemocy, zarówno osobiste, jak i w ramach funkcjonowania telefonu pomocowo-interwencyjnego dla osób uzależnionych i współuzależnionych,
- rozmowy z nieletnimi i ich rodzicami/opiekunami prawnymi (przeprowadzane na wniosek Komendy Miejskiej Policji) dotyczące konsekwencji spożywania napojów alkoholowych, skutków zdrowotnych i emocjonalnych dla organizmu,

- zajęcia edukacyjno-profilaktyczne w latach 2018-2019 dla odpowiednio 2 452 i 1 646 uczniów różnego typu szkół m.in. zajęcia w ramach autorskiego programu „Myślę NIE, mówię NIE” w V i VI klasach szkół podstawowych, zajęcia edukacyjne dla wychowanków szkół specjalnych,
- realizację projektu w ramach Programu Ośłonowego – „Wspieranie jednostek samorządu terytorialnego w tworzeniu systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie” edycja 2019 pt. „Moc tkwi w świadomości. Przemoc nie skończy się sama”, współfinansowany z środków Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej,
- realizację autorskiego programu pt. „Wpływ alkoholu na popełnienie czynu zabronionego” wśród osób skazanych odpracowujących prace społecznie użyteczne w OPOPA do programu przystąpiło 11 osób,
- organizację szkoleń dotyczących przeciwdziałania uzależnieniom,
- prowadzenie Grupy Wsparcia dla Osób Współuzależnionych i Punktu Konsultacyjnego,
- rozprowadzanie materiałów edukacyjno-informacyjnych, ulotek dotyczących przemocy i problemu uzależnień;
- promocję działalności Ośrodka podczas pikników, spotkań, konferencji np. podczas organizacji dnia otwartego w Ośrodku w ramach XII Częstochowskich Dni Rodziny w dn. 04.06.2019 r. oraz obchodów XV Kampanii Białych Serc,
- współpracę z klubami abstynenta, instytucjami pomocowymi na terenie Miasta Częstochowy.

W mieście funkcjonuje Częstochowski Telefon Zaufania (dalej: CzTZ), stanowiący możliwość bezpłatnego, anonimowego wsparcia rozmówców, znajdujących się w trudnej sytuacji i skierowania ich do instytucji, organizacji, specjalistów, którzy mogą podjąć stosowną interwencję. Problematyka CzTZ obejmuje 8 obszarów: egzystencjalne, rodzinne, uzależnienia, informacyjne i poznawcze, społeczne, erotyczne i seksualne, zdrowotne oraz przemoc w szkole. Specyfiką tej formy pomocy jest brak bezpośredniego kontaktu, co zwiększa anonimowość osób zgłaszających się po pomoc i sprzyja większej otwartości. Częstochowski Telefon Zaufania działa codziennie, 7 dni w tygodniu, od godziny 16 do 6. Do 31 października 2019 r. w ramach Częstochowskiego Telefonu Zaufania przeprowadzono 2 801 rozmów (1 456 z kobietami i 1 345 z mężczyznami). Telefonują osoby w różnym wieku, obu płci, zwykle zgłaszają więcej niż jeden problem. Znajdują się wśród nich głównie zaburzenia psychiczne, depresja, nerwica, uzależnienia, samotność, konflikty rodzinne, małżeńskie i partnerskie, przemoc, problemy seksualne. Poruszonym tematem są także zły stan zdrowia fizycznego, niepełnosprawność, mobbing w pracy, myśli, zamiary i próby samobójcze.

Poniższa tabela zawiera wybrane dane dotyczące działalności Centrum Edukacyjno-Interwencyjnego, Punktu Konsultacyjnego i Częstochowskiego Telefonu Zaufania.

Tabela 7. Działalność Centrum Edukacyjno-Interwencyjnego, Punktu Konsultacyjnego i Częstochowskiego Telefonu Zaufania w latach 2014-2019

stan na koniec października:	2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.
Punkt Konsultacyjny przy Ośrodku Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie						
liczba rozmów przeprowadzonych w ramach Punktu Konsultacyjnego	138	95	67	261	54	86
Centrum Edukacyjno-Interwencyjne przy Ośrodku Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie						
liczba dzieci uczestniczących w zajęciach organizowanych przez Centrum	1036	2005	1807	2248	2452	1646*

liczba nieletnich wezwanych przez Zespół ds. przeprowadzania rozmów profilaktyczno-wychowawczych	31	47	23	20	25	24
Częstochowski Telefon Zaufania						
liczba rozmów przeprowadzonych w ramach Częstochowskiego Telefonu Zaufania	3887	4731	4606	3273	2689	2801

*zmniejszona liczba uczniów korzystających z oferty Ośrodka w porównaniu z rokiem ubiegłym spowodowana była ogólnopolskim strajkiem nauczycieli w kwietniu i maju 2019 r.

Źródło danych: Ośrodek Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie i Częstochowskie Towarzystwo Profilaktyki Społecznej

8. Wyniki badań społecznych

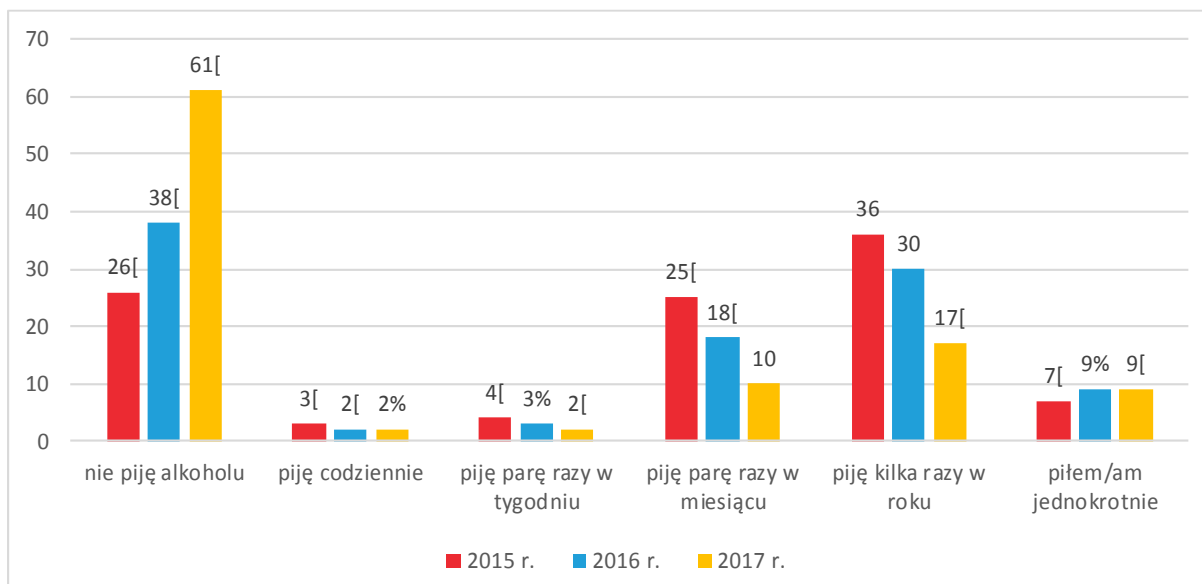
Badania społeczne na temat problemów uzależnień i przemocy w rodzinie w mieście (głównie dotyczące używania środków psychoaktywnych przez młodzież szkolną) zostały przeprowadzane w latach: 2007, 2011, 2013-2017 oraz 2019. Były to:

- badania pn. „Picie alkoholu i używanie narkotyków przez młodzież szkolną na terenie Miasta Częstochowy”, przeprowadzone w 2007 roku przez PBS DGA sp. z o. o. w Sopocie,
- badania pn. „Używanie środków psychoaktywnych oraz zagrożenie innymi uzależnieniami i przemocą wśród młodzieży szkolnej na terenie miasta Częstochowy”, przeprowadzone w 2011 roku przez Samorządowy Ośrodek Doskonalenia w Częstochowie,
- badania z zakresu spraw społecznych przeprowadzone w 2013 roku na terenie Miasta Częstochowy przez Samorządowy Ośrodek Doskonalenia w Częstochowie,
- badania ankietowe pn. „Młodzi i substancje psychoaktywne”, przeprowadzone w 2014 roku wśród uczniów częstochowskich szkół podstawowych i gimnazjalnych w ramach kampanii „Zachowaj Trzeźwy Umysł”,
- badania ankietowe na temat używania środków psychoaktywnych i innych substancji uzależniających przez uczniów częstochowskich szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, przeprowadzone w 2015 roku przez Małopolskie Centrum Profilaktyki w Krakowie,
- badania ankietowe na temat używania środków psychoaktywnych i innych substancji uzależniających przez uczniów częstochowskich szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, przeprowadzone w 2016 roku przez Centrum Profilaktyki i Reedukacji „Atelier” Sp. z o.o. w Krakowie,
- badania ankietowe na temat używania środków psychoaktywnych i innych substancji uzależniających przez uczniów częstochowskich szkół podstawowych i ponadpodstawowych przeprowadzone w 2017 roku przez Centrum Profilaktyki i Reedukacji „Atelier” Sp. z o.o. w Krakowie,
- raport ze szkolenia dla sprzedawców napojów alkoholowych w formie terenowej przeprowadzonego w październiku 2019 r. przez Centrum Rozwoju Edukacji i Kompetencji INVESIS Polska w Myślenicach.

Wyniki badań z 2017 r. wskazują, że 61% badanych uczniów nie pije alkoholu. To znaczący wzrost wobec lat poprzednich. W 2016 r. niepicie alkoholu deklarowało 38%, a w 2015 r. zaledwie 26% uczniów. Wyraźnie spadł również odsetek osób pijących alkohol parę razy w miesiącu lub częściej (14% w 2017 r. wobec 23% w 2016 r. i 31% w 2015 r.), jednakże co dziesiąty nieletni pije alkohol kilka razy w miesiącu.

Poniższy wykres przedstawia dane na temat częstotliwości spożywania alkoholu przez częstochowską młodzież.

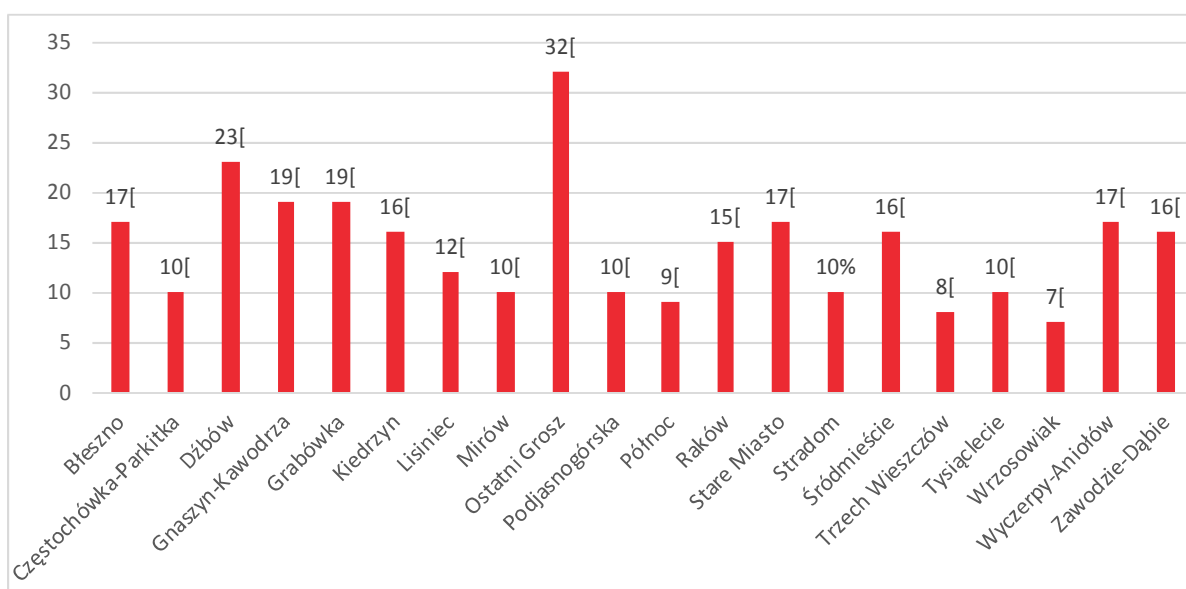
Wykres 1. Częstotliwość spożywania alkoholu przez młodzież w latach 2015-2017

Źródło danych: Badania społeczne na temat problemów uzależnień i przemocy w rodzinie w mieście

Analizując spożycie alkoholu według dzielnic można zaobserwować, że stosunkowo największy problem ze spożywaniem alkoholu (najwyższy odsetek spożywania alkoholu parę razy w miesiącu lub częściej - parę razy w tygodniu lub nawet codziennie) przez młodzież występuje w dzielnicach Ostatni Grosz (32%), Dźbów (23%; w tej dzielnicy występuje szczególnie wysoki odsetek młodzieży pijącej alkohol codziennie – aż 6%), Gnaszyn-Kawodrza (19%) i Grabówka (19%). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

Wykres 2. Częstość spożywania alkoholu przez młodzież parę razy w miesiącu lub częściej według dzielnic miasta w 2017 roku

Źródło danych: Badania społeczne na temat problemów uzależnień i przemocy w rodzinie w mieście

Najpopularniejszym alkoholem wśród nieletnich jest piwo. Aż 55% wskazało, że pije ten rodzaj alkoholu. W dalszej kolejności znalazły się wódka i szampan (po 38%) oraz wino (32%). Najczęściej wskazywanymi powodami spożywania alkoholu jest picie dla towarzystwa (21%) i chęć lepszej zabawy (15%). Wśród przyczyn wymieniane były również m.in. ciekawość, chęć zapomnienia o problemach i złagodzenia stresu oraz nuda.

Warto zauważyć, iż istotnym czynnikiem wpływającym na sięgnięcie po alkohol przez młodych ludzi jest środowisko rówieśnicze. Blisko co trzecia osoba twierdzi, że doświadczyła sytuacji bycia namawianą do spożywania alkoholu. Osobami, które nakłaniały ankietowanych do sięgnięcia po alkohol byli najczęściej znajomi, koledzy i koleżanki ze szkoły. Większość osób (72%) nie uległa namowom i odmówiła spróbowania alkoholu. W przypadku 10% próby odmowy okazały się nieskuteczne, a 17% osób nawet nie próbowało odmówić, co wskazuje na potrzebę dalszego uczenia młodzieży zachowań asertywnych.

Najczęściej młodzi ludzie spożywają alkohol w domu oraz u koleżanki/kolegi. Nierzadkie są sytuacje picia alkoholu przez osoby nieletnie w barze, klubie. Warto zwrócić uwagę na przypadki spożycia alkoholu w miejscach, w których uczniowie powinni znajdować się pod opieką dorosłych – na terenie szkoły i podczas szkolnych wycieczek.

Niepokojący jest fakt, że aż 31% nieletnich nie spotkało się z żadną reakcją ze strony rodziców na spożywanie przez nich alkoholu. 12% rodziców zareagowało zdenerwowaniem i wyznaczeniem kary. To przede wszystkim na nich spoczywa obowiązek wychowawczy, tymczasem na przeprowadzenie rozmowy ze swoim dzieckiem dotyczącej zaistniałej sytuacji nie zdecydował się nawet co drugi rodzic (43%).

Z przeprowadzonych badań wynika, że w mieście obecny jest także problem zażywania narkotyków przez nieletnich, jednakże w zdecydowanie mniejszej skali. 92% uczniów stwierdziło, że nie zażywa narkotyków (w porównaniu do 86% w 2016 r. i 84,5% w 2015 r.). 2% deklaruje jednorazowe zażycie (wobec 5% w 2016 r. i 2015 r.), 2% przyjmuje narkotyki kilka razy w roku (w 2016 r. było to 4%, a w 2015 r. 6%). Do zażywania parę razy w miesiącu przyznało się 2% (odsetek ten pozostaje niezmienny na przestrzeni lat 2015-2017). Kilka razy w tygodniu narkotyki zażywa 1% nieletnich (odsetek utrzymuje się również na stałym poziomie), a kolejny 1% przyznaje się do codziennego ich zażywania (wobec 2% w 2016 r. i 1,5 % w 2015 r.).

Najwyższy odsetek zażywających narkotyki kilka razy w miesiącu lub częściej (kilka razy w tygodniu bądź nawet codziennie) odnotowano wśród młodzieży z dzielnicy Dźbów i Gnaszyn-Kawodrza.

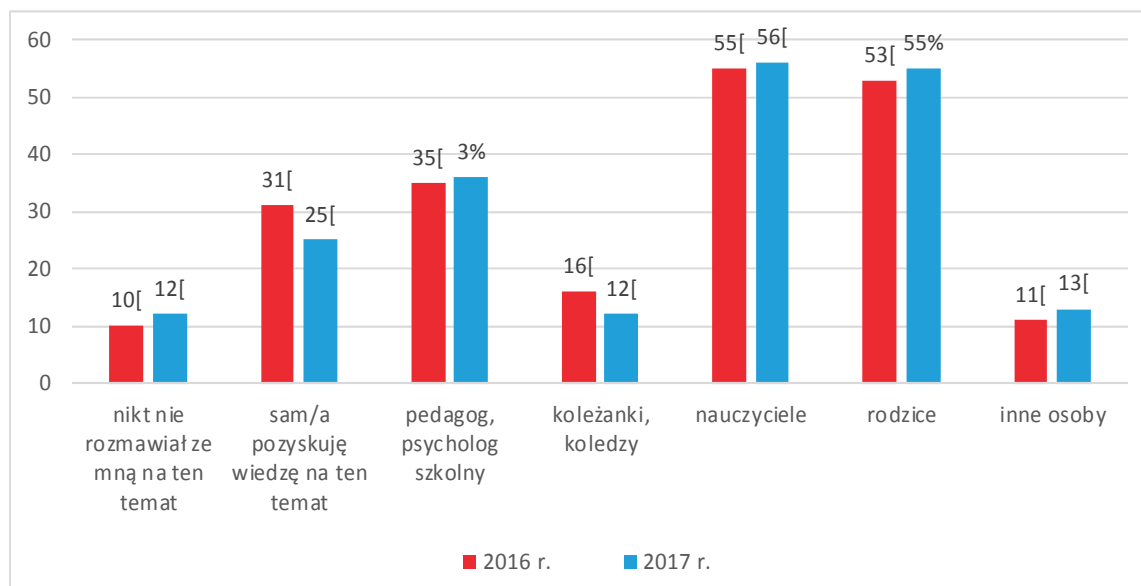
Najczęstszą przyczyną zażywania narkotyków jest chęć dobrej zabawy (41%), przyjemność/relaksacja (22%). Rzadziej wskazywano takie powody jak zwyczaj (17%), chęć bycia modnym (16%), motywy społeczne (13%), chęć zaimponowania w towarzystwie (10%). Prawie co 10 nieletni (11%) był namawiany do spróbowania narkotyków.

Prawie wszyscy ankietowani (96%) przyznali, że nigdy nie zażywali dopalaczy. Najwięcej nieletnich deklarujących zażywanie tych środków odnotowano w dzielnicach Dźbów i Gnaszyn-Kawodrza.

Istotnym problemem jest to, że poziom wiedzy młodzieży na temat szkodliwości środków takich jak alkohol, narkotyki i dopalacze wciąż wydaje się być niewystarczający. 10% do 12% (odpowiednio w 2016 i 2017 r.) uczniów twierdzi, że nikt z nimi o tym nie rozmawiał. Nie wyklucza to jednak samodzielnego pozyskiwania wiedzy na ten temat, co deklaruje 31% uczniów w 2016 r. i 25% uczniów w 2017 r. Najczęściej młodzi ludzie uzyskują informację o działaniu i szkodliwości alkoholu, narkotyków i dopalaczy od nauczycieli i rodziców. W świetle powyższych wyników badań duże znaczenie mają działania informacyjne, podnoszące świadomość młodzieży na temat szkodliwych skutków ww. substancji.

Poniższy wykres przedstawia dane na temat źródeł wiedzy młodzieży o działaniu i szkodliwości alkoholu, narkotyków i dopalaczy

Wykres 3. Źródła wiedzy młodzieży na temat działania i szkodliwości alkoholu, narkotyków i dopalaczy (odpowiedzi wielokrotnego wyboru, nie sumują się do 100%)

Źródło danych: Badania społeczne na temat problemów uzależnień i przemocy w rodzinie w mieście

Wyniki badań pokazują, że ważną kwestią jest podnoszenie świadomości wśród społeczeństwa odnośnie szkodliwości stosowania substancji psychoaktywnych, zwłaszcza przez dzieci i młodzież. W zależności od dzielnicy zamieszkania, od 17% (Podjasnogórska) do przeszło 50% (56% Mirów, 53% Ostatni Grosz) wynosi odsetek uczniów, którzy uważają zdobycie przez nich alkoholu za łatwe. W porównaniu do 2016 r. zauważalny jest jego istotny spadek (wówczas odsetek wynosił od 35% do 67%), jednak nadal wyniki te mogą świadczyć o przyzwoleniu społecznym na spożywanie alkoholu przez nieletnich. Od 9% do 21% (zależnie od dzielnicy) wynosi odsetek uczniów, którzy twierdzą, że młodzież zwraca się z prośbą o zakup alkoholu do obcych ludzi napotkanych w pobliżu sklepu (w porównaniu do 32,5% częstochowskich uczniów w 2015 r.).

Liczba uczniów, którzy uważają, że nieletni samodzielnie kupują alkohol spadła bardzo znacząco. W 2015 r. było to 51,5%, natomiast w 2017 r. w zależności od dzielnicy od 11% do 24%. Zjawisko to jest szczególnie wyraźne w dzielnicach Ostatni Grosz (24%), Śródmieście (21%), Grabówka (21%) i Kiedrzyń (21%). Wyniki te, mimo iż znacząco niższe, nadal świadczą o zbyt dużej pobłażliwości sprzedawców i pracowników lokali gastronomicznych oraz nieprzestrzeganiu przez nich przepisów zabraniających sprzedaży alkoholu osobom poniżej 18 roku życia.

Zdobycie narkotyków uważa za łatwe od 8% do 20% (najwyższy odsetek w dzielnicach Trzech Wieszców – 20%, Raków – 20%, Tysiąclecie, Śródmieście, Kiedrzyń – po 19%), podczas gdy w 2016 r. twierdziło tak od 19% do 37% uczniów. Jeśli chodzi o dopalacze, w 2017 r. od 5% do 19% częstochowskiej młodzieży twierdziło, że łatwo jest je zdobyć (najwięcej w dzielnicy Trzech Wieszców – 19% i Gnaszyn-Kawodrza – 18%), wobec wyniku od 9% do 32% rok wcześniej.

Badaną kwestią był także problem przemocy wśród uczniów częstochowskich szkół. W 2016 r. co czwarty z nich deklarował, że zdarzyło mu się doświadczyć przemocy. W roku 2017 odsetek ten spadł do 18%. Stosunkowo częściej w sytuacji takiej znaleźli się uczniowie z dzielnic Trzech Wieszców (25%), Raków, Ostatni Grosz i Gnaszyn-Kawodrza (po 24%). Również przemoc szkolna jest nieco mniej dostrzegalna. W 2016 r. 26% osób przyznało, że w ich szkole występuje problem przemocy między uczniami. Odsetek ten spadł o 3 punkty procentowe w 2017 r. (23%).

W październiku 2019 r. na zlecenie Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych przeprowadzono szkolenie dla sprzedawców napojów alkoholowych w formie terenowej, którym objęto 33 sklepy na stacjach paliw.

Podczas szkolenia stwierdzono, zgodnie z ustawą o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, że we wszystkich punktach sprzedaży alkoholu widoczne są tabliczki informacyjne dot. szkodliwości alkoholu, wszyscy przedsiębiorcy respektują zakaz reklamy napojów alkoholowych oraz nie zaobserwowano przypadków sprzedaży alkoholu pod zastaw lub na kredyt.

Z raportu z badania ankietowego w części dot. podjęcia próby zakupu alkoholu przez osoby niepełnoletnie wynika, że w dwóch sklepach na stacjach paliw (6,06%) raz w tygodniu nieletni próbowali kupić alkohol natomiast w 31 placówkach (93,94%) rzadko podejmowali takie próby.

9. Zdiagnozowane problemy i potrzeby

Przeprowadzona analiza umożliwiła zidentyfikowanie następujących problemów i potrzeb:

- utrzymujący się w mieście problem uzależnienia od alkoholu i innych środków psychoaktywnych,
- występującą wśród dzieci i młodzieży skłonność do zachowań ryzykownych – sięgania po środki psychoaktywne, m.in. pod wpływem presji grupy rówieśniczej i stosowania przemocy w sytuacji konfliktu,
- niewystarczająca wiedza mieszkanek i mieszkańców miasta o możliwościach uzyskania profesjonalnej pomocy przez osoby zagrożone i uzależnione od środków psychoaktywnych, osoby współuzależnione oraz dotknięte przemocą w rodzinie.

Zidentyfikowane problemy wymagają kontynuowania już podejmowanych działań oraz wdrożenia nowych, m.in.:

- kształtowania u dzieci i młodzieży postaw asertywnych, rozwijania zainteresowań i umiejętności radzenia sobie z emocjami oraz rozwiązywania konfliktów, wzmocnienia wiary we własne siły,
- zwiększenia dostępności pomocy psychologicznej jako formy profilaktyki wobec uzależnień, minimalizującej ryzyko sięgnięcia po środki psychoaktywne w sytuacji problemowej, kryzysowej,
- podniesienia świadomości społecznej na temat uzależnień i przemocy poprzez realizowanie programów profilaktycznych,
- przeciwdziałania przemocy poprzez koordynację i usprawnienie działań instytucji i organizacji zajmujących się pomocą osobom nią dotkniętym,
- zwiększenia dostępności informacji o podmiotach udzielających wsparcia w obszarze uzależnień i przemocy w rodzinie.

III. ADRESACI PROGRAMU

Adresatami Programu są mieszkańcy Częstochowy, a w szczególności dzieci i młodzież, osoby zagrożone uzależnieniami, osoby „pijące ryzykownie” oraz osoby uzależnione i współuzależnione.

IV. CELE, PRIORYTETY I ZADANIA PROGRAMU

1. Cel strategiczny

Ograniczenie spożycia oraz negatywnych skutków społecznych i zdrowotnych wynikających ze spożywania alkoholu i innych substancji psychoaktywnych przez mieszkanki i mieszkańców miasta Częstochowy, a w szczególności przez osoby niepełnoletnie.

2. Cele operacyjne

1. Podniesienie w społeczeństwie, a w szczególności wśród dzieci i młodzieży, poziomu wiedzy o zagrożeniach wynikających z zażywania substancji psychoaktywnych oraz zachowań ryzykownych.
2. Poprawa jakości życia rodzin z problemem alkoholowym, ze szczególnym uwzględnieniem rodzin, w których występuje zjawisko przemocy w rodzinie.

3. Priorytety

1. Zintensyfikowanie działań terapeutycznych wśród młodzieży upijającej się oraz działań korekcyjno-wychowawczych skierowanych do osób eksperymentujących, używających środki psychoaktywne.
2. Udzielanie pomocy psychologicznej dzieciom i młodzieży z rodzin z problemem alkoholowym i dotkniętych przemocą.
3. Rozszerzenie oferty zajęć socjoterapeutycznych, profilaktycznych i prewencyjnych dla dzieci i młodzieży.
4. Zwiększenie dostępności szkoleń dla realizatorów i współrealizatorów Programu.
5. Prowadzenie edukacji społecznej na temat szkód wynikających z uzależnień oraz zażywania substancji psychoaktywnych.
6. Zwiększenie skuteczności egzekwowania zakazu sprzedaży napojów alkoholowych osobom niepełnoletnim i nietrzeźwym.

4. Zadania

4.1. Zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu:

- 1) dofinansowanie realizacji zadań Ośrodka Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie,
- 2) wspieranie działalności punktów konsultacyjnych dla osób z problemem alkoholowym i ich rodzin, w tym m.in.:
 - a) dofinansowanie działań profilaktycznych i edukacyjno-informacyjnych kierowanych do osób uzależnionych i ich rodzin,
 - b) motywowanie osób uzależnionych i członków ich rodzin do podjęcia psychoterapii,

- 3) współpraca z Niepublicznym Zakładem Opieki Zdrowotnej Ośrodkiem Terapii Uzależnień w Parzymiechach, Jurajskim Centrum Leczenia Uzależnień i Usług Społecznych w Częstochowie oraz Centrum Terapii w Częstochowie, m.in. w zakresie:
 - a) dofinansowania zajęć terapeutycznych dla młodzieży uzależnionej i zagrożonej uzależnieniem oraz jej rodziców, prowadzonych w ramach programu leczniczego (niefinansowanego przez Narodowy Fundusz Zdrowia),
 - b) dofinansowania programów psychoedukacyjnych z zakresu profilaktyki uzależnienia od środków psychoaktywnych oraz programów psychoterapii uzależnienia od alkoholu,
- 4) zwiększenie dostępności pomocy psychologicznej jako forma profilaktyki wobec uzależnień, minimalizująca ryzyko sięgnięcia po środki uzależniające w sytuacji problemowej, kryzysowej,
- 5) dofinansowanie szkoleń dla osób działających w obszarze zdrowia publicznego oraz profilaktyki uzależnień i przeciwdziałania przemocy (m.in. terapeutów, specjalistów psychoterapii i instruktorów terapii uzależnień, pracowników służby zdrowia), służących zdobyciu lub podniesieniu kwalifikacji zawodowych,
- 6) wspieranie działań na rzecz rozwiązywania problemów uzależnień w placówkach pomocy społecznej, w tym w domach pomocy społecznej,
- 7) podejmowanie przez MKRPA czynności związanych z przyjmowaniem i realizacją wniosków o zastosowanie leczenia odwykowego względem osób podejrzanych o nadużywanie alkoholu:
 - a) przeprowadzanie rozmów zmierzających do objęcia leczeniem osób podejrzewanych o uzależnienie od alkoholu,
 - b) przyjmowanie wniosków dotyczących kierowania osób podejrzewanych o uzależnienie od alkoholu na leczenie odwykowe,
 - c) motywowanie osób podejrzewanych o nadużywanie alkoholu do podjęcia leczenia,
 - d) kierowanie osób podejrzewanych o nadużywanie alkoholu na badanie przez biegłych sądowych celem wydania stosownej opinii,
 - e) kompleksowe opracowywanie dokumentacji wymaganej przy kierowaniu wniosków do Sądu Rejonowego w Częstochowie,
- 8) finansowanie udziału w szkoleniach i kursach członków MKRPA oraz osób działających w obszarze profilaktyki uzależnień i przeciwdziałania przemocy,
- 9) organizowanie spotkań członków MKRPA z przedstawicielami instytucji zajmujących się problematyką terapii i rehabilitacji alkoholowej oraz przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Wskaźniki:

- wysokość dofinansowania działalności Ośrodka Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi oraz liczba osób objętych w jego ramach wsparciem,
- wysokość dofinansowania punktów konsultacyjnych oraz liczba osób objętych przez nie wsparciem,
- wysokość dofinansowania zajęć terapeutycznych dla młodzieży uzależnionej i zagrożonej uzależnieniem oraz jej rodziców oraz liczba osób nimi objętych,
- wysokość dofinansowania profilaktycznych programów psychoedukacyjnych oraz programów psychoterapii,

- liczba otrzymanych przez MKRPA wniosków w sprawie objęcia osób podejrzewanych o nadużywanie alkoholu leczeniem odwykowym,
- liczba osób, z którymi MKRPA przeprowadziła rozmowy interwencyjno-motywuujące,
- liczba osób skierowanych przez MKRPA na badanie do biegłych sądowych,
- liczba wniosków skierowanych przez MKRPA do sądu ws. zobowiązania do podjęcia leczenia odwykowego,
- wysokość środków finansowych przeznaczonych na sfinansowanie szkoleń członków MKRPA oraz osób działających w obszarze profilaktyki uzależnień i przeciwdziałania przemocy.

4.2. Udzielenie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe, pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie:

- 1) wspieranie realizacji zadań opiekuńczo-wychowawczych i zajęć socjoterapeutycznych w placówkach wsparcia dziennego w ramach profilaktyki uniwersalnej, wskazującej i selektywnej, w tym m.in.:
 - a) dofinansowanie bieżącej działalności placówek wsparcia dziennego,
 - b) dożywianie dzieci i młodzieży uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo-wychowawczych, profilaktycznych i socjoterapeutycznych,
 - c) pomoc w nauce i organizacja czasu wolnego,
- 2) wsparcie pracy środowiskowej na rzecz dzieci i młodzieży oraz osób dorosłych z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- 3) prowadzenie przez Centrum Edukacyjno-Interwencyjnego OPOPA spotkań profilaktyczno-wychowawczych z osobami niepełnoletnimi używającymi alkoholu, kierowanymi przez placówki oświatowe, placówki opiekuńczo-wychowawcze i placówki wsparcia dziennego oraz ich rodziny,
- 4) przeciwdziałanie przemocy w rodzinie:
 - a) wspieranie działań Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, koordynującego pracę na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
 - b) współpraca MKRPA m.in. z policją, sądem rodzinnym, kuratorami, MOPS oraz placówkami służby zdrowia w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz udzielania pomocy rodzinom w ramach procedury „Niebieskie Karty”,
 - c) realizacja i dofinansowanie programów profilaktycznych oraz zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, wspieranie edukacji antydyskryminacyjnej, mające na celu przeciwdziałanie dyskryminacji i przemocy motywowanej uprzedzeniami oraz wspieranie równości,
 - d) dofinansowanie zadań Częstochowskiego Centrum Interwencji Kryzysowej w obszarze pomocy rodzinom z problemem alkoholowym oraz przemocy w rodzinie,
 - e) realizowanie programów korekcyjno-edukacyjnych i psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc w rodzinie,
 - f) współpraca z sądami w zakresie kierowania osób nadużywających alkoholu i stosujących przemoc w rodzinie na leczenie odwykowe oraz do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych lub terapeutycznych,
 - g) dofinansowanie działalności Częstochowskiego Telefonu Zaufania.
- 5) uwzględnianie w środkach masowego przekazu zagadnień z zakresu przeciwdziałania alkoholizmowi i przemocy domowej oraz stosowania procedury „Niebieskie Karty”.

Wskaźniki:

- wysokość środków finansowych przeznaczonych na realizację zadań opiekuńczo-wychowawczych i zajęć socjoterapeutycznych w placówkach wsparcia dziennego oraz liczba osób objętych przez nie wsparciem,
- wysokość dofinansowania warsztatów profilaktycznych oraz liczba osób nimi objętych,
- liczba dzieci objętych działaniami Centrum Edukacyjno-Interwencyjnego,
- wysokość dofinansowania działalności Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,
- liczba osób objętych procedurą „Niebieskie Karty”,
- wysokość dofinansowania programów profilaktycznych w zakresie wspierania przeciwdziałania przemocy w rodzinie i wspierania edukacji antydyskryminacyjnej,
- wysokość dofinansowania działalności Częstochowskiego Centrum Interwencji Kryzysowej oraz liczba osób objętych w jego ramach wsparciem,
- liczba osób stosujących przemoc w rodzinie objętych programem korekcyjno-edukacyjnym i psychologiczno-terapeutycznym,
- liczba rozmów przeprowadzonych w ramach Częstochowskiego Telefonu Zaufania.

4.3. Prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych, a także działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych:

- 1) dofinansowanie zajęć oraz programów profilaktycznych i socjoterapeutycznych dla dzieci i młodzieży na poziomie profilaktyki uniwersalnej, w tym: programów realizowanych przez placówki opiekuńczo-wychowawcze oraz placówki wsparcia dziennego,
- 2) promowanie wśród dzieci, młodzieży i innych osób aktywnych form spędzania czasu wolnego poprzez realizację projektów i programów profilaktycznych, w szczególności programu „Profilaktyka poprzez sport”, m.in. w zakresie dofinansowania pozalekcyjnych zajęć sportowych i rekreacyjnych promujących zasadę fair play,
- 3) realizacja programów profilaktycznych „Młodość bez uzależnień” i „Oblicza uzależnień” obejmujących:
 - a) Młodzieżowe Akademie Życia w częstochowskich szkołach podstawowych oraz Małe Akademie Życia w częstochowskich przedszkolach – koordynacja przedsięwzięć z zakresu profilaktyki uniwersalnej oraz edukacji profilaktycznej,
 - b) małe formy teatralne,
 - c) „Miejską Grę Profilaktyczną”,
 - d) streetworking na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa dzieci i młodzieży.
 - e) warsztaty profilaktyki uzależnień dla uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych,
 - f) warsztaty z zakresu profilaktyki uzależnień i przeciwdziałania przemocy w rodzinie dla rodziców i nauczycieli,
 - g) działania profilaktyczne ze szczególnym uwzględnieniem warsztatów profilaktycznych, teatralnych, muzycznych i tanecznych z elementami profilaktyki, których celem będzie podniesienie kompetencji życiowych i społecznych dzieci, młodzieży oraz dorosłych, istotnych z punktu widzenia przeciwdziałania uzależnieniom od środków psychoaktywnym i zachowaniom agresywnym,

- 4) realizacja edukacyjno-profilaktycznych programów rozwoju osobistego i społecznego:
 - a) w przedszkolach – m.in. w zakresie ćwiczenia umiejętności współpracy i integracji z rówieśnikami, nauki rozpoznawania emocji własnych i innych, nauki akceptacji indywidualności i odmienności,
 - b) w szkołach oraz innych placówkach oświatowych i opiekuńczo-wychowawczych, m.in. minimalizujących występowanie zachowań ryzykownych (sięganie po środki uzależniające, stosowanie agresji, przemocy) wśród dzieci i młodzieży poprzez kształtowanie i wzmacnianie pożądanych postaw, rozwijanie asertywności, umiejętności interpersonalnych, rozwiązywania konfliktów, radzenia sobie z emocjami i rozwiązywania sytuacji problemowych,
- 5) organizacja wypoczynku letniego dla dzieci i młodzieży z rodzin zagrożonych patologiami społecznymi z programem profilaktyki uzależnień,
- 6) wspieranie działań o charakterze edukacyjnym w zakresie rozpoznawania, zapobiegania i udzielania pomocy dzieciom, które wykazują zachowania ryzykowne (sięgają po środki uzależniające, stosują agresję i przemoc),
- 7) organizacja szkoleń warsztatowych dot. m. in. diagnozy i interwencji w kryzysie suicydalnym oraz doskonalenia kompetencji nauczycieli, wychowawców i pedagogów w celu zapobiegania samookaleczeniom i zamachom samobójczym dzieci i młodzieży,
- 8) współpraca MKRPA z Wydziałem Edukacji oraz MOPS, OPOPA, kuratorami sądowymi i policją w celu rozpoznawania potrzeb w zakresie działań profilaktycznych w placówkach oświatowych i środowisku pozaszkolnym,
- 9) podejmowanie przedsięwzięć i inicjatyw poświęconych problematyce uzależnień, FAS (Alkoholowego Zespołu Płodowego), przemocy, w tym organizacja konferencji, kampanii społecznych, konkursów, happeningów, np. Częstochowskie Dni Profilaktyki, a także udział w kampaniach ogólnopolskich i regionalnych,
- 10) wspieranie edukacji publicznej poprzez:
 - a) dofinansowanie publikacji prasowych na temat zagrożeń wynikających z uzależnień, informacji o działaniach podejmowanych w mieście w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii i przemocy w rodzinie,
 - b) przekazywanie placówkom oświatowym, organizacjom pozarządowym, parafiom, placówkom ochrony zdrowia i jednostkom pomocy społecznej informacji na temat dostępnej oferty pomocy w zakresie problematyki uzależnień i przemocy w rodzinie,
 - c) zakup i dystrybucję materiałów edukacyjnych dotyczących problematyki uzależnień i przemocy w rodzinie,
 - d) szkolenie sprzedawców w zakresie zasad sprzedaży i podawania napojów alkoholowych,
 - e) przeprowadzanie badań metodą „Tajemniczy klient” mających na celu sprawdzenie przestrzegania zakazu sprzedawania alkoholu osobom małoletnim,
- 11) zapewnienie bezpieczeństwa w miejscach publicznych, w tym:
 - a) systematyczne patrole oraz interwencje funkcjonariuszy Policji i Straży Miejskiej podejmowane w sytuacjach spożywania alkoholu w miejscach publicznych,
 - b) zwiększanie bezpieczeństwa na obiektach sportowych i kąpieliskach,
 - c) podejmowanie inicjatyw, kampanii społecznych na rzecz przeciwdziałania nietrzeźwości kierowców, w tym: współpraca z ośrodkami szkolenia kierowców w zakresie włączania

do programów szkolenia problematyki dotyczącej wpływu alkoholu na kierującego pojazdem mechanicznym.

Wskaźniki:

- wysokość dofinansowania przedsięwzięć organizowanych w ramach programu „Profilaktyka poprzez sport” oraz liczba osób biorących w nich udział,
- rodzaj przedsięwzięć organizowanych w ramach programów „Młodość bez uzależnień” i „Oblicza uzależnień” oraz liczba osób nimi objętych, w tym wysokość dofinansowania Młodzieżowych Akademii Życia oraz Małych Akademii Życia i liczba dzieci i młodzieży biorących w nim udział,
- wysokość dofinansowania wycieczki letniego dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym oraz liczba osób nim objętych,
- liczba konkursów, kampanii i konferencji poświęconych problematyce alkoholowej i przemocy w rodzinie oraz liczba osób nimi objętych,
- liczba sprzedawców napojów alkoholowych objętych szkoleniami,
- liczba interwencji podjętych przez funkcjonariuszy Policji i Straży Miejskiej w związku z nieprzestrzeganiem zakazu spożywania alkoholu w miejscach publicznych.

4.4. Wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń, klubów abstynenckich, punktów konsultacyjnych oraz osób fizycznych, służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych:

- 1) dofinansowanie programów z zakresu przeciwdziałania patologiom społecznym, realizowanych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty, kierowanych do osób i rodzin dotkniętych problemem uzależnień,
- 2) dofinansowywanie badań z zakresu spraw społecznych, tworzenie diagnoz i ekspertyz, w tym przeprowadzenie w placówkach oświatowych badań ankietowych dotyczących używania środków psychoaktywnych oraz zagrożeń innymi uzależnieniami i przemocą wśród młodzieży szkolnej,
- 3) dofinansowanie działalności realizatorów i współrealizatorów Programu, m.in.: kosztów lokalowych, wynagrodzeń, kosztów działań terapeutycznych i profilaktycznych,
- 4) wspieranie działań w środowisku pracy osób dorosłych, w tym kampanii informacyjno-edukacyjnych dotyczących problemu uzależnień wśród pracowników,
- 5) dofinansowanie przedsięwzięć realizowanych przez podmioty, których cele statutowe przewidują podejmowanie działań związanych z przeciwdziałaniem alkoholizmowi, innym uzależnieniom i przemocy w rodzinie oraz udzielanie pomocy osobom i rodzinom zagrożonym wykluczeniem społecznym,
- 6) wspieranie działań profilaktycznych, interwencyjno-pomocowych oraz z zakresu readaptacji społecznej osób bezdomnych – uzależnionych i zagrożonych uzależnieniami od substancji psychoaktywnych, w szczególności od alkoholu i narkotyków,
- 7) wspieranie działalności centrów wolontariatu w zakresie wspierania osób i rodzin dotkniętych problemami uzależnień,
- 8) współpraca ze środowiskami kościelnymi w sferze ich działalności na rzecz profilaktyki i promowania postaw trzeźwościowych.

Wskaźniki:

- wysokość środków finansowych przeznaczonych na badania z zakresu spraw społecznych, diagnozy i ekspertyzy,

- wysokość dofinansowania działalności stowarzyszeń i klubów abstynenckich,
- wysokość dofinansowania działań podejmowanych przez podmioty działające w obszarze przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie,
- wysokość dofinansowania działań na rzecz osób bezdomnych – uzależnionych i zagrożonych uzależnieniami od substancji psychoaktywnych,
- wysokość dofinansowania centrów wolontariatu.

4.5. Podejmowanie interwencji w związku z naruszeniem przepisów dotyczących reklamy, promocji i warunków sprzedaży napojów alkoholowych oraz występowanie przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego:

- 1) wizytacje i kontrole w punktach sprzedaży i podawania napojów alkoholowych pod kątem przestrzegania zapisów zawartych w ustawie o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi,
- 2) podejmowanie interwencji w przypadku nieprzestrzegania zasad i warunków korzystania z wydanych zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych, tj. zakazu promocji i reklamy napojów alkoholowych, sprzedaży alkoholu nieletnim, nietrzeźwym, na kredyt lub pod zastaw,
- 3) podejmowanie działań zmierzających do wszczęcia postępowania, w związku z naruszeniem art. 13¹ i art. 15 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi; występowanie przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego.

Wskaźniki:

- liczba wizytacji i kontroli punktów sprzedaży i podawania napojów alkoholowych,
- liczba podjętych interwencji w związku z nieprzestrzeganiem zasad i warunków korzystania z wydanych zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych,
- liczba wszczętych postępowań w związku z naruszeniem art. 13¹ i art. 15 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.

4.6. Wspieranie zatrudnienia socjalnego poprzez organizowanie i finansowanie centrów integracji społecznej:

- 1) dofinansowanie centrów integracji społecznej,
- 2) wspieranie zatrudnienia socjalnego osób uzależnionych i zagrożonych uzależnieniem od substancji psychoaktywnych, w tym przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu poprzez wspieranie zadań z zakresu integracji społecznej:
 - a) wspieranie programów na rzecz dzieci i młodzieży z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym,
 - b) integracja społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Wskaźniki:

- liczba uczestników centrów integracji społecznej dotkniętych problemem uzależnień,
- wysokość dofinansowania działalności centrów integracji społecznej.

4.7. Zapewnienie realizacji zadań zawartych w Programie:

- 1) Wspieranie podmiotów realizujących zadania z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii i przemocy, w tym:

- a) zakup wyposażenia (w tym środków trwałych), materiałów i artykułów związanych z obsługą i promocją MKRPA oraz realizacją Programu,
- b) dostosowanie obiektów, w tym m.in. zakup wyposażenia (doposażenia w sprzęt niezbędny do udzielania świadczeń) dla potrzeb zadań realizowanych w ramach Programu przez jego realizatorów i współrealizatorów, m.in. przez instytucje, organizacje pozarządowe, jednostki kościelne, placówki opiekuńczo-wychowawcze, placówki wsparcia dziennego, placówki leczenia odwykowego.

Wskaźniki:

- liczba wspieranych podmiotów i wysokość ich dofinansowania,
- wysokość środków finansowych przeznaczonych na obsługę MKRPA.

V. REALIZACJA PROGRAMU I ŹRÓDŁA JEGO FINANSOWANIA

1. Realizator Programu

Realizatorem Programu będzie Urząd Miasta Częstochowy.

2. Współrealizatorzy Programu i partnerzy

Współrealizatorami Programu i partnerami jego realizacji będą:

1. Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
2. Ośrodek Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi w Częstochowie,
3. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie i inne jednostki pomocy społecznej,
4. Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,
5. Częstochowskie Centrum Interwencji Kryzysowej,
6. Straż Miejska w Częstochowie,
7. Komenda Miejska Policji w Częstochowie,
8. Sąd Rejonowy w Częstochowie, w tym kuratorzy sądowi,
9. placówki opiekuńczo-wychowawcze,
10. placówki wsparcia dziennego (świetlice środowiskowe, socjoterapeutyczne, ogniska wychowawcze),
11. zakłady opieki zdrowotnej,
12. ośrodki terapii uzależnień oraz placówki konsultacyjno-informacyjne i edukacyjne dla uzależnionych od alkoholu oraz ich rodzin,
13. placówki oświatowe (przedszkola, szkoły, poradnie psychologiczno-pedagogiczne),
14. organizacje pozarządowe i inne podmioty, w tym stowarzyszenia i kluby abstynenckie, kluby i związki sportowe oraz inne organizacje zajmujące się przeciwdziałaniem patologiom społecznym i bezdomności,
15. centra integracji społecznej,
16. Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego,
17. inne podmioty podejmujące zgodnie ze statutami i regulaminami działalność w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie.

3. Źródła finansowania Programu

Źródłami finansowania Programu będą:

- budżet Miasta Częstochowy, zgodnie z klasyfikacją budżetową, w tym środki finansowe uzyskane z opłat za korzystanie z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych w 2020 roku,
- środki finansowe pochodzące ze źródeł zewnętrznych,
- środki finansowe realizatorów i współrealizatorów Programu.

4. Monitoring Programu i sprawozdawczość

Realizacja Programu będzie podlegała monitoringowi, który polega na zbieraniu i analizowaniu informacji w celu ustalenia, czy wyznaczone w ramach Programu zadania są realizowane zgodnie z założonym planem. Monitoring będzie obejmował następujące elementy:

- czas realizacji zaplanowanych działań oraz ich zakres,
- wysokość środków finansowych przeznaczonych na realizację zadań oraz źródła ich pochodzenia,
- stan realizacji poszczególnych zadań.

Monitoring realizacji Programu będzie prowadzony przy wykorzystaniu wyznaczonych w dokumencie wskaźników monitoringowych, na podstawie sprawozdań przekazywanych przez jego realizatorów/współrealizatorów/partnerów do Wydziału Polityki Społecznej Urzędu Miasta Częstochowy. Wnioski z niego płynące zostaną uwzględnione w sprawozdaniu ww. Wydziału.

Monitoring realizacji Programu dostarczy również informacji pozwalających na przeprowadzenie jego ewaluacji, która dotyczy oceny efektów wdrożenia wyznaczonych zadań.

Program ma charakter otwarty. W przypadku stwierdzenia istotnych zmian społecznych lub nowych potrzeb, zadania w nim wyznaczone mogą zostać zmodyfikowane lub poszerzone.

VI. ZASADY WYNAGRADZANIA CZŁONKÓW MKRPA

Ustala się następujące zasady wynagradzania członków MKRPA:

- wynagrodzenie za udział w posiedzeniu plenarnym Komisji wynosi 8% minimalnego wynagrodzenia za pracę w 2020 roku, ustalonego na podstawie ustawy z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę,
- wynagrodzenie za udział w posiedzeniu zespołu roboczego Komisji wynosi 5% minimalnego wynagrodzenia za pracę w 2020 roku,
- wynagrodzenie z tytułów wymienionych w pkt 1 i 2 nie może łącznie miesięcznie przekroczyć 100% minimalnego wynagrodzenia.

SPIS TABEL I WYKRESÓW

Tabele:

Tabela 1. Wybrane dane dotyczące rynku napojów alkoholowych w mieście w latach 2014-2019.....	4
Tabela 2. Działalność Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w latach 2014-2019	6
Tabela 3. Działalność placówek leczenia uzależnień w latach 2014-2019.....	7
Tabela 4. Działalność MOPS w latach 2014-2019.....	10
Tabela 5. Działalność CCIK w latach 2014-2019.....	10
Tabela 6. Działania podejmowane w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie przez KMP, SM i SR w latach 2014-2019.....	13
Tabela 7. Działalność Centrum Edukacyjno-Interwencyjnego, Punktu Konsultacyjnego i Częstochowskiego Telefonu Zaufania w latach 2014-2019.....	17

Wykresy:

Wykres 1. Częstotliwość spożywania alkoholu przez młodzież w latach 2015-2017.....	19
Wykres 2. Częstotliwość spożywania alkoholu przez młodzież parę razy w miesiącu lub częściej według dzielnic miasta w 2017 roku.....	19
Wykres 3. Źródła wiedzy młodzieży na temat działania i szkodliwości alkoholu, narkotyków i dopalaczy (odpowiedzi wielokrotnego wyboru, nie sumują się do 100%).....	21